

збільшення кількості перетворюваної енергії на земній поверхні» [10, 229].

Згідно новаторської концепції С. Подолинського, в людському суспільстві енергоакуюча діяльність праці набуває виняткового значення та має всесвітньо-історичні масштаби. Саме наслідком праці стало виникнення культури, техніки та цивілізації. Фактично він поширює енергодинамічний підхід взаємодії людини та природи на аналіз ефективності форм господарсько-економічного виробництва – ефективності з погляду оптимізації процесу акумуляції сонячної енергії людством. Учений розглядає всесвітню історію як послідовність ступенів оволодіння людством сонячною енергією та внутрішньою теплою Землі. Зокрема, його увага сконцентрована на рівнях, способах та формах користування енергією через призму виробничої діяльності людини, яка своєю працею здатна трансформувати, утримати сонячну енергію на земній поверхні та змусити її діяти довше, ніж це відбувалося б без втручання людської праці.

Примітивна культура праці, притаманна первісному суспільному ладу, згідно концепції С. Подолинського, не може бути зарахована до способів нагромадження енергії. Збиральництво, полювання та рибальство первісної людини, яке базувалося на задоволенні однієї потреби – харчування, по суті, було розтратою, утилізацією сил та дарів природи, що були акумульовані раніше рослинами та тваринами у формі простого особистого відтворення. Отож, на початковому етапі передісторії людська життєдіяльність зводилася лише до розсіювання в «астральний простір» енергії, яка не пов'язувалася на земній поверхні жодними формами віддачі, що були б відчутними для суспільного прогресу [11, 308].

Певний поступ, у порівнянні з первісним суспільством, становлять соціально-виробничі відносини рабовласницького ладу. Однак, якщо розглянути кількість енергії, що марно розсіювалася або розкрадалася, то виявляється, що прогрес цей доволі умовний. А вже постійні війни, які були характерною ознакою стародавнього світу, зумовлювали стабільний відхід від продуктивної праці найбільш активної частини населення, більше того, багато потенційних робітників помирали на полях бою. Рабовласницька система виключала із процесу акумуляції енергії сили непрацюючих – паразитичних верств суспільств, до яких учений відносив багаточисельні когорти наглядчів та власників невільників [11, 308].

Новий рівень розвитку людського суспільства – феодально-кріпосне суспільство, хоча й позначений деякими якісними зрушеннями, проте, зважаючи на ряд деструктивних чинників (панщина, умови праці простолюдина тощо), продуктивність праці в цей час не досягала й половини рівня сучасності автора. На його думку, капіталістична форма господарювання, завдяки поділу праці та введення машинного виробництва, здійснила якісний ривок у нагромадженні енергії. Проте, прогрес продуктивності сільськогосподарської та промислової праці завдячує не буржуазним економічним відносинам, а скоріше є результатом акумуляції праці минулих поколінь та кооперації форм трудової діяльності сучасних виробників. Якщо енергозберігаючі заслуги капіталізму як системи сумнівні, то його недоліки, в плані марного розсіювання енергії, не викликають заперечень та перекреслюють всі досягнення буржуазного суспільства. Доказом цієї тези С. Подолинський вважав системні скорочення робітників через постійні кризи, що прирікає їх на голодну смерть. Тобто, капіталізм є нічим іншим, як розкраданням енергії та стоїть в одному асоціативному ряді з війнами, рабством та епідемічними хворобами [10, 308].

Натомість він переконував, що найбільш вигідними для людства є ті господарсько-технологічні та виробничо-економічні форми, які мають результатом найбільшу акумуляцію енергії на землі. Таким критерієм найліпше

відповідає соціалізм, здатний задовольнити всі потреби людства: «Він дає найбільше шансів для тяглого поступу, що привів би поволі в цілім світі до гармонійного і мирного способу життя» [11, 309]. Серед переваг соціалістичного устрою Сергій Андрійович називає, по-перше, колективну працю, з погляду кількості збереження енергії; по-друге, асоціація робітників забезпечуватиме гігієну та безпеку праці; по-третє, здобутки колективної праці рівноправно розподілятимуться поміж робітниками; по-четверте, робітники позбавляться статусу додатку машин. Якщо технічне вдосконалення за капіталізмом зумовлює скорочення робочих місць, то за соціалізму лише зменшуватиметься навантаження на людину та скорочуватиметься її робочий день. Робітник у цьому випадку матиме більше вільного часу для відпочинку, освіти чи мистецтва. І останнє – соціалістичне суспільство буде позбавлене непродуктивних, хижацьких елементів [11, 309]. Все це в результаті стимулюватиме зростання виробництва та перехід на якісно новий рівень акумуляції енергії на земній поверхні.

Таким чином, в енергетичній концепції С. Подолинського класифікація та зміна суспільно-політичних систем пов'язана, насамперед, зі зміною та розвитком форм господарювання та технологій, які зумовлюють збереження сонячної енергії. Фізико-економічний та філософський підходи до енергетики природи переростають фактично в природно-історичну концепцію суспільної еволюції. За допомогою категорії «праця» учений простежує складний процес взаємодії суспільства і природи, який розглядає в конструктивному і оптимістичному контексті виживання і процвітання людства, здатного не тільки розсіювати, але й, головне, нагромаджувати сонячну енергію та збільшувати енергетичний бюджет на поверхні планети Земля.

1. Вернадський В.І. *Вибрані праці*. – К., 2005.
2. Руденко М.Д. *Енергія прогресу: Нариси з фізичної економії*. – К., 1998.
3. Кузнецов О.Л., Кузнецов П.Г., Большаков Б.Е. *Система природа – общество – человек: Устойчивое развитие*. – М., 2000.
4. Боришук Є.М., Загорський В. С. *Енергетична парадигма С. Подолинського в контексті концепції стійкого розвитку // Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України*. – К., 2009.
5. Грановська Л. М. *Історія еволюції економічного аспекту взаємодії суспільства і природи від фізіократів до сталого розвитку // Фізична економія...*
6. Лебедєва В. К., Ковальчук Д. К. *Критерії сталого розвитку в контексті концепції С. Подолинського // Фізична економія...*
7. Корнійчук Л. Я. *Сергій Подолинський – засновник української школи фізичної економії // Фізична економія...*
8. Подолинський С. *Труд человека и его отношение к распределению энергии // Подолинський С. Вибрані твори*. – Монреаль, 1990.
9. Podolinski S. *Le socialisme et l' unite des forces physiques // Подолинський С. Вибрані твори...*
10. Подолинський С. *Праця людини і її відношення до розподілу енергії // Подолинський С.А. Вибрані твори*. – К., 2000.
11. Подолинський С. *Людська праця і єдність сили // Подолинський С.А. Вибрані твори*. – К., 2000.

В. В. Ігнатенко

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО: ВІД ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ДО ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ

Реалії сучасного суспільно-політичного життя України доводять особливу роль селянства не тільки в економічній сфері, а й у політиці, соціумі, культурі. Се-

лянство є такою верствою населення України, яка фіксує етнічну й культурну ідентичність українців, забезпечує існування держави, її економіку, визначає доленосну перспективу формування аграрно-індустріального вектора розвитку країни й перетворення його на домінуючий. Це зумовлює актуальність звернень науковців до проблематики селянства в Україні.

Метою статті є з'ясування ідеологічних передумов становлення статусу селянства в житті сучасного українського суспільства. Об'єктом нашої наукової розвідки є ідеологія селянства в українській суспільно-політичній думці другої половини XIX ст., коли відбувалося формування провідних концепцій селянства в Україні. Своєрідним каталізатором активізації селянської проблематики стала реформа 1861 р., яка опосередковано вплинула на розроблення підходів до вивчення ролі селянства в Україні М. Костомаровим, В. Антоновичем, М. Драгомановим та ін. Предмет нашого дослідження – проекція розробленої українською суспільно-політичною думкою XIX ст. селянської ідеології на місце та роль селянства в соціумі сучасної України. Новизна такого підходу полягає в обраному аспекті: від формування ідеології до її реалізації в реальному житті суспільства і дальшого прогнозування її наслідків для суспільства і країни.

Селянська ідеологія у другій половині XIX ст. формувалася у суспільно-політичній думці України у двох напрямках: народницькому й еволюційному. Становлення народницького напрямку відбувалося в межах Кирило-Мефодіївського товариства, зокрема, у соціологічно орієнтованих поглядах його лідера М. Костомарова, який постулював особливу роль селянства, ототожнюючи його з народними трудовими масами. Селянство, на його думку, має репрезентувати українську націю в цілому, ставши його елітою, адже через об'єктивні історичні чинники Україна до середини XIX ст. втратила власну еліту [1, 130–131].

Філософським підґрунтям поглядів на селянство М. Костомарова була, за його власними свідченнями, німецька романтична філософсько-історична школа, зокрема концепції Ф. Шеллінга і братів Ф. й А. Шлегелів [2, 8–10], які вбачали історичну місію нації в реалізації релігійної ідеї. Ця позиція знайшла відображення у програмних документах кирило-мефодіївців, де було постульовано положення про побудову суспільства на християнських засадах, месіанське призначення слов'ян, необхідність поширення ними християнського світопорядку. Зважаючи на пошуки народниками релігійної основи християнства у свідомості слов'янського селянства, окреслені ідеї християнського романтизму визначили тези про знищення кріпацтва та царату згідно із засадами християнської етики рівності й неможливості насилля. З огляду на це, народники детально досліджували соціальні конфлікти селянства з владою у вигляді бунтів, повстань, кваліфікуючи державу як інструмент насилля, що зумовлювало потребу усунення держави.

Такий підхід створював чимало суперечностей у поглядах на взаємодію народу й державної влади і призводив до ігнорування питання про державність українського народу, хоч і абсолютизував визначальну роль селянства у християнському суспільстві. Отже, думку М. Костомарова і кирило-мефодіївців можна кваліфікувати як неусвідомлену спробу розроблення селянської, хліборобської ідеології, яку В. Липинський охарактеризував як ірраціональну [3, 268].

Ірраціоналізм ідеології міфологізує взаємини селянина-хлібороба із суспільством, природою, релігією й найяскравіше виявляється в культурі народу. Міф є некритично сприйнятим смислом, більш сильним для етносу й окремої людини, ніж раціональне, оскільки він

ґрунтується на найпотужнішій силі, яка здатна опиратися будь-яким фактам, – вірі. Ознаками міфу у цьому значенні в численних дослідженнях із психології, філософії, соціології та семіотики міфу вважаються насамперед «аксіоматичність і неверифікованість як вияви міфологічної свідомості. З аксіоматичністю міфу безпосередньо пов'язані такі його особливості, як спрощене бачення реальності, спрощено-каузальне тлумачення подій» [4, 135–136]. Передусім звернення до міфів здійснюється у критичні моменти життя людини, періоди нестабільності, небезпеки, соціальної незахищеності й непевноты, коли людина відкидає раціональні думки, щоб виправдати власну неспроможність протидіяти життєвим обставинам, пояснити собі чи іншим власні нераціональні дії, заспокоїти своє сумління і т. ін.

Таким чином, можна сказати, що українське селянство, сповідуючи ірраціональну ідеологію, забезпечувало себе від руйнівних дій влади, суспільства, різноманітних деструктивних чинників. Це забезпечило виживання селянства попри революційні перетворення, Голодомор, насильницьку колективізацію, намагання поєднати село й місто тощо.

Щодо останнього, то антагонізм селянської і міської ідеології набуває особливої гостроти й радикалізму у філософських поглядах ще одного кирило-мефодіївця – П. Куліша. Виходячи із філософії серця Г. Сковороди, П. Куліш вважав, що «життя серця – це хутір», що дає природну простоту буття [5, 163]. Він радить тікати від міста, категорично не приймати ідеологію городян. Протиставлення хутору міста є своєрідним наріжним каменем селянської концепції дослідника. Його ідеологія селянства – це пропаганда вічних цінностей, узятих з Євангелія, які повинні сповідувати селяни. До того ж базовий архетип українства – земля – дає наснагу селянину, на землі він стоїть міцно і твердо. Навіть європейська цивілізація не приваблює П. Куліша через мішанство великих європейських міст, де немає ладу. Рецепт одужання Європи він убачає в розділенні міст на села й хутори.

Отже, народницька ідеологія для українського селянства, хоч і була метафізично-релігійною, ірраціональною й ізоляціоністською, все ж визначала головні чинники його виживання в суспільстві і природі. Однак наслідки реформи 1861 р. поставили під сумнів абсолютизацію й окремішність інтересів селянства, які відстоювали народники. Формування ринкових відносин в аграрному секторі на початку XX ст. зумовили кардинальну зміну філософської думки на взаємовідносини селянства і робітничого класу в межах держави. Романтичний етап поглядів на селянство поступився місцем позитивістській, зокрема й прагматичній філософії, згідно з якою, розумна протидія нестабільності світу передбачає граничну міру відповідальності людської інтелектуальної активності, яка має бути ефективною у вирішенні життєвих завдань.

В Україні найбільш яскравим представником еволюційного напрямку, що виник як альтернативна народництву, був М. Драгоманов. Не приймаючи апріорність ідей народництва, вчений обрав спенсерівський напрямок еволюції суспільства, про що він пише у своїй автобіографії [6, 75]. Будучи знайомим з марксистськими ідеями, які він визнавав лише за результатом побудови соціалізму як прогресивного суспільного ладу, М. Драгоманов відкидав шлях селянських повстань і бунтів, поетизованих народництвом. Він перебував під впливом класично-ліберальної ідеї англійського конституціоналізму Дж. Мілля [7, 107] і деяких положень російського лібералізму, тому його ідеологія селянства вибудовується у ліберальному трикутнику «особа – держава – суспільство» на засадах правової рівності,

свободи й гідності людини. Захист особистості від влади має здійснюватися шляхом створення органів самоврядування, які мають формувати й селянські громади.

Антагонізм народницьких й еволюційних поглядів на українське селянство наприкінці XIX і на початку XX ст. не виключає їхнє поєднання в реаліях сучасної України. Концепція особливої ролі селянства у процесі українського державотворення була розроблена В. Липинським [8]. На тлі визнання елітного плюралізму, він розглядав селян як виняткову хліборобську еліту, що здатна поєднати в собі владні і культурно-духовні важелі, які б створювали в аграрно-індустріальній країні гармонійні відносини між різними верствами населення і протистояли руйнівним чинникам. Зазначимо, що така позиція є своєрідним «ідеалом» державного устрою, адже так історично склалося, що намагання радянської влади поєднати місто й село створювало ще більшу прірву між ними і призводило до руйнівних наслідків антагонізму еліт, зокрема й в Україні.

Між тим, якщо кваліфікувати це явище в аспекті синергетики, то посилення різноспрямованості владної, політичної, культурної і духовної еліт, хоч і було деструктивним чинником, однак привело до зміни політичного режиму, набуття Україною державного устрою, культурної переорієнтації, поверненню до витоків духовності народу тощо. Розглядаючи тезу про бажаність в Україні хліборобської еліти не лише як національної, але й як державної, В. Липинський натомість констатував відсутність провідної ролі у владному механізмі хліборобського класу, який радше є пасивним виборчим знаряддям, гарматним м'ясом у руках різноманітних елітних груп і піддається анархічним настроям [8, 124].

Для українського селянства в реаліях сучасного життя існує кілька шляхів до ідеалу елітарності, висунутого В. Липинським, народниками й еволюціоністами. Перший – екстенсивний – полягає в набутті представниками селянської еліти владних функцій у державі шляхом досить активного просування до органів державної влади, але не через відстоювання інтересів свого класу, а через намагання вихідців із селян зробити суспільну кар'єру, підвищити свій статус, а також через потребу того чи іншого владного клану в політично діяльних, відданих йому посадових особах. Екстенсивність цього шляху пояснюється остаточною втратою цією елітою представників, які забезпечували б функціонування й розвиток підсистеми хліборобського класу.

Екстенсивний шлях має певне історичне й політичне підґрунтя, закладене ще після Жовтневого перевороту, коли селянин був фактично позбавлений земельної власності, а те самодостатнє селянство, яке В. Липинський називав підґрунтям хліборобської еліти, змушене було шукати щастя в місті і тим самим пролетаризуватися. До того ж у колективній свідомості сформувалися психологічні стереотипи меншовартості селянства і навіть сприйняття селянина з тавром дрібнобуржуазності як носія ворожого для пролетаріату механізму відтворення капіталізму. Це створило умови для позбавлення спролетаризованими селянами у місті своїх традиційних ціннісних орієнтацій, звичаїв, так званого циклічного хліборобського прагнення діяльності, та призвело до інтеграції вихідців із села до владно-партійної еліти Радянського Союзу.

Такий рух селянської еліти існував на тлі руйнації аграрної держави, адже найбільш активні члени хліборобського класу позбувалися ознак і діяльності цього класу, зважаючи й на індустріалізацію села, за умови примусової колективізації. Чинник індустріалізації міг би бути за інших умов позитивним для аграрної держави і сприяти перетворенню її на аграрно-індустріальну, як це відбувалося в деяких країнах Східної Європи навіть со-

ціалістичного спрямування, наприклад, в Угорщині. В Україні і колишньому СРСР руйнація аграрної сфери призвела до дестабілізації держави в цілому і створила умови для переходу її в нову якість приватизації землі, створення ринкових відносин на посткомуністичному просторі.

Проте, рух вихідців із села до партійно-господарчих структур мав і позитивні наслідки. Зміна владних еліт перетворила владну еліту на політичну, відтак, у представників партій і рухів політичної еліти виникла потреба знайти нові вектори розвитку, спрямовані на здобуття або повернення влади. Нерідко такі вектори передбачають повернення до свого коріння і відновлення функціональної здатності забезпечити розвиток хліборобського класу, який може підтримати і висунути своїх кандидатів на здійснення державних функцій. Частково такі люди поповнюють партії аграрного спрямування.

Інший шлях – політично прогресивний – полягає у цільовому рухові до політичної еліти керівників сільськогосподарських підприємств, агрофірм, які знають і відстоюють інтереси селянських верств населення України. Вони є лідерами аграрних та деяких інших партій, народними обранцями у Верховній Раді, обласних і районних радах тощо. Однак цей шлях можливий лише за умови існування в аграрному секторі доволі великих сільськогосподарських виробничих структур, адже представники приватних невеличких фермерських господарств, здебільшого, не мають можливості бути підтриманими значною кількістю виборців. Хоч найбільш активні з них знаходять інші шляхи ідентифікації себе як хліборобської еліти, зокрема через профспілки, об'єднання приватних підприємців тощо. Цей шлях якраз і служить найбільш інтенсифікуючим чинником формування політичної свідомості в досить інертному, аполітичному селянському середовищі. Напрямами закріплення в сучасній Україні справжньої хліборобської еліти є проведення реальної приватизації землі, коли земля стане дійсною власністю селянина й управління нею буде відбуватися безпосередньо її власником, а не через прообрази колгоспів – КСП; підтримка власників землі через систему довгострокових кредитів у спеціалізованих банках, іпотеку під патронатом держави; вироблення стратегій розвитку кооперації в нових її формах тощо. Це створить умови для реального формування політично і владно активного селянства як панівної еліти аграрної чи аграрно-індустріальної держави.

Третій шлях для хліборобських верств населення України є доволі традиційним і випробуваним, що зумовлено, здебільшого, селянською спрямованістю розвитку культури. Цей шлях є рухом найбільш талановитих, творчо обдарованих представників хліборобської еліти до культурної і духовної еліт. Консервативна ідеологія українського селянина, поєднуючись із кордоцентричністю національного характеру як філософією серця, перевагою емоційного над раціональним створює оптимальні умови для самоорганізації системи держави під час протистояння духовної еліти владній, за умови деструктивної сили останньої. Духовна еліта виконує у суспільстві функції національної ідентифікації, а це значить, що вона відстоює свої глибинні інтереси хліборобського класу – станового хребта української нації.

Загалом становлення в Україні еліти хліборобського класу та її розвиток сприятиме економічному зростанню, оновленню політичної системи, стабілізації суспільства, укоріненню «здорового» консервативного спрямування суспільної свідомості тощо. Реалії сучасної України, на жаль, не спроможні надати належне місце й забезпечити функціонування хліборобської еліти, однак врахування цієї ідеологічної домінанти українськими політиками означає прогнозування майбутнього України.

1. *Потульницький В.А. Теорія української політології.* – К., 1993.
2. *Потульницький В.А. Нариси з української політології (1819 – 1991).* – К., 1994.
3. *Липинський В. Універсалізм у хліборобській ідеології // Липинський В. Історико-політична спадщина і сучасна Україна.* – К.; Філадельфія, 1994.
4. *Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса.* – М., 2004.
5. *Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні.* – К., 1992.
6. *Драгоманов М. Автобіографія // Вибрані твори.* – Прага; Нью-Йорк, 1937.
7. *Круницький Б. Історіознавчі проблеми історії України.* – Мюнхен, 1959.
8. *Липинський В. Універсалізм у хліборобській ідеології // Консерватизм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий.* – К., 1998.

В. П. Яремчук

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИКУМУ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема маніпулювання минулим у конструюванні певного соціального порядку з різних причин (насамперед через присутність «тягаря історії» у сьогоденні будь-якого народу) перебуває в епіцентрі уваги професійних істориків та політиків, інтелектуалів та широкої публіки з різними соціокультурними реаліями та історичним досвідом (і, напевно, не скоро зійде з порядку денного). Не можна не відзначити, що український її контекст також актуалізований останніми роками у медійному дискурсі, проте місце меморіальної політики в українській політичній історії новітніх часів радше стало об'єктом ідеологічних та світоглядних суперечок, ніж фахових досліджень професійних істориків. Між тим, вивчення питання використання історичної легітимізації у політичних планах та практичній діяльності українських політичних сил та урядів доби модерного націо- та державотворення має безперечні наукові перспективи та суспільну значущість.

Розробка такої проблематики дасть можливість сформувати цілісне бачення методів і напрямів меморіальної політики з боку вітчизняного політикуму окресленого періоду, а це, своєю чергою, зробить більш адекватними дотеперішні уявлення в ділянці політичної історії України, українського націотворення та етнополітики. Ймовірно, дослідження стратегій «історизування» українських політичних сил та державних утворень підтвердить поширену в літературі гіпотезу про універсальність та «нормальність» соціальної інженерії в сенсі вироблення будь-якою державою певного ставлення до минулого. Суспільне значення відповідних студій полягає насамперед у тому, що завдяки їм буде отримано ґрунтовні відомості та теоретичні напрацювання в царині проведення політики пам'яті, що дасть змогу врахувати такий історичний досвід в політичному курсі сучасної Української держави, перед якою гостро стоїть проблема відсутності консенсусу в підходах до національної історії, а ширше – ментально-культурної роздвоєності українського суспільства.

Отож, вивчення проблеми, заакцентованої у назві статті, вимагає з'ясування джерел формування, сутності та напрямів політики пам'яті українських політичних сил та урядів з часу формулювання перших політичних проєктів українського національного руху на зламі ХІХ і ХХ ст., і до діяльності «на полі історії» сучасних влад та політичних організацій в незалежній Україні. Окреслена таким чином, загальна мета може бути досягнута через вирішення конкретних завдань, серед яких: встановлен-

ня визначальних факторів, які впливали на використання в українській політиці історичних образів; з'ясування впливу історичної свідомості політичних акторів в новітній Україні на прийняття політичних рішень; визначення взаємозв'язку між історичною думкою та політичною практикою в історії українського державотворення зазначеного періоду; з'ясування цілей, які ставилися в меморіальній політиці; дослідження конкретних механізмів запровадження історичних знань у суспільну свідомість. Зазначені питання мають бути вивчені на конкретному історичному матеріалі. Зокрема, слід опрацювати такі теми, як: історичне обґрунтування політичних вимог українства в діяльності українських партій та організацій кінця ХІХ – початку ХХ ст.; політика пам'яті українських держав 1917 – 1920 рр.; український націонал-комунізм 1920 – 30-х рр., «контрольований автономізм» 1960 – початку 70-х рр. та популяризація «націонал-комуністичних» версій історії України; використання історії для обґрунтування політичних планів у працях теоретиків і практиків українського національного та національно-визвольного руху 1920 – 80-х рр.; проблема розколу в просторі історичної пам'яті сучасного українського суспільства та моделювання історичної свідомості в незалежній Україні.

На нашу думку, методологічну основу вивчення меморіальної політики має становити її розуміння в категорії конструювання історичних смислів, цінностей, устремлень, що спрямовані на формування в суспільстві потрібного для влади та владної еліти ставлення до власної історії. Відповідно до концепції М. Дойча та Г. Джерарда, влада здійснює вплив на громадян нормативно («тиск») та інформаційно («переконання») [див.: 1, 397]. В нашому баченні, примусове нав'язування суб'єктом політики пам'яті (державою, політичною партією, наділеною владою особою тощо) визначеного ним образу історії є її «авторитарною» формою, саме для якої використовується найменування «історична політика». Основними методами політики пам'яті є акцентування на позитивному значенні певних історичних подій та навіть вигадання історичних фактів (т. зв. винайдення традиції), паплюження або ж замовчування інших подій. Така політика проводиться головним чином засобами професійної історіографії, історичної освіти, масової інформації, кіномистецтва, монументальної пропаганди, організації святкування історичних подій.

Концептуалізація меморіальної політики та вивчення конкретних «випадків» мають уже поважну традицію в світовій історичній (політологічній, соціологічній) думці. Проблеми поточної історичної політики та політики пам'яті вперше викликали жваве обговорення в західнонімецькій історичній науці й медіях у 1980-х рр. У вивчення способів визначення державою потрібних для неї уявлень про минуле вагомий внесок здійснений П. Нора (на прикладі Франції), Е. Гобсбаумом та Т. Ренджером (на матеріалі історії Великої Британії, менше – інших країн) тощо.

В останні роки почали вивчатись заходи носіїв влади в незалежній Україні, спрямовані на формування візії суспільства про власну історію (Г. Касьянов [2; та ін.], В. Кравченко [3], А. Портнов [4; та ін.] та ін.). Що стосується політики пам'яті в контексті політичного розвитку України попередніх періодів, то такі дослідження тільки розпочинаються. Достатньо опрацьованою є на сьогодні лише проблема взаємозв'язку історичної науки та націостановлення в Україні кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. (В. Масненко [5; та ін.] та ін.). Водночас, вплив історичної науки (та інших чинників) на політику українських партій та урядів, зміст та сутність їхньої політики пам'яті досліджені епізодично: низка розвідок